

ÇEŞMİZÂDE MUSTAFA REŞİD

gönderilen ferman sûretlerinden faydalanarak kaleme almıştır. Diğer konuları ise kendisine verilen vesikalara ve duyduklarına dayanarak yazmış olmalıdır. Devrine göre üslûbu fazla ağır olmayan Reşid Efendi, eserini Arapça dua cümleleri, atasözleri, âyetler, Farsça kıtalar ve genellikle kendisine ait Türkçe mısra ve beyitlerle yer yer süslemiştir.

1180-1182 (1766-1768) yılları için ilk elden kaynak eser olan *Çeşmizâde Târîhi*, Vak'anüvis Ahmed Vâsıf Efendi'nin bu dönem için tek kaynağıdır. Ancak Vâsıf, *Çeşmizâde Târîhi*'ni özetlerken birçok konuyu ya eserine hiç almadığı veya geniş ölçüde kısaltma yoluna gittiği için kaynağının muhtevasını tam olarak aktartırememiştir.

Çeşmizâde Târîhi'nin, yurt içinde Topkapı Sarayı Müzesi (Bağdat Köşkü, nr. 233; Ruşen Eşref Ünaydın Arşivi, nr. 87) ve Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 1893) kütüphanelerinde, yurt dışında da Upsala Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. 290) olmak üzere dört yazma nüshası bilinmektedir. Bekir Kütükoğlu tarafından bu nüshalara dayanılarak hazırlanan transkripsiyonlu metin, bir önsöz ve *Çeşmizâde Târîhi*'nin özellikle Vâsıf'ın kaynağı olması bakımından mahiyet ve kıymetinin ele alındığı bir girişle birlikte yayımlanmıştır (İstanbul 1959).

BİBLİYOGRAFYA :

Çeşmizâde Târîhi: Vâsıf Târîhi'nin Kaynakları (haz. Bekir Kütükoğlu), İstanbul 1959; Şeyhî, *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*, I, 447; Cemâleddin, *Âyî-ne-i Zurefâ*, İstanbul 1314, s. 54-55; Hüseyin Râmîz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3873, vr. 45^a; Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin, *Mecelletü'n-nâsâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 169^b, 322^a; Fâtîh, *Tezkire*, s. 138; İsmet, *Tekmilâtü's-Şekâik*, s. 453-454; *Sicill-i Osmânî*, II, 93, 389; *Osmanlı Müellifleri*, III, 45; Babinger (Üçok), s. 329-330; Behçet Özeren, *Çeşmizâde Ailesi* (lisans tezi, 1970), İÜ Ed.Fak. Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 1561; B. Lewis, "Çeşmizâde", *El*² (İng.), II, 26 [Bu madde, müellifin neşrettiği *Çeşmizâde Târîhi*'nin "Giriş'i esas alınarak Abdülkadir Özcan tarafından düzenlenmiştir].

BEKİR KÜTÜKOĞLU

ÇEŞTİYYE

(bk. ÇİŞTİYYE).

ÇETE

Osmanlı Devleti'nde akıncıların 100 kişiden az süvariyle yaptıkları potera da denilen akın harekâtı (bk. AKINCI).

ÇETİN, Nihad Mazlum

(1924-1991)

Arap, Fars ve Türk dili ve edebiyatı âlimi.

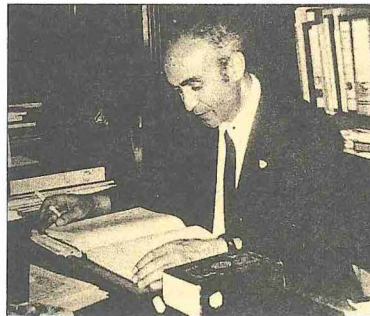
Amasya'nın Gümüşhacıköy kazasında doğdu. Annesi tarafından şair Cevherî'nin torunudur. Babası Mazlum Efendi kültürlü ve münevver bir kişiydi. İlk öğrenimini doğduğu kasabada yaptı. Ortaokulu Niğde'de, liseyi Yozgat'ta bitirdi. Hukuk Fakültesi'nde bir yıl okuduktan sonra öğretmenlik mesleğine ilgisi dolayısıyla Yüksek Muallim Mektebi'ne yazıldı ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü öğrencisi oldu. Burada okurken ayrıca Fransız Filolojisi ile Arap-Fars Filolojisi derslerini takip etti. 1948'de fakülteyi bitirince Adana Düziçi Köy Enstitüsü'nde, ardından Kayseri Lisesi'nde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği, daha sonra Kayseri İmam-Hatip Okulu müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1953 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Kürsüsü'nde açılan asistanlık imtihanını kazanarak üniversiteye intisap etti. 1958'de "Abû Hâtim as-Sicistânî ve Kitâb al-Muḍakkâr wa'l-Muannaṭî" adlı teziyle doktor, 1964'te "Abû Muhammad 'Abdullah al-Abdalakânî ve Kitâb Ḥamâsat aḡ-Zurafâ' min aş'âr al-Muḥaddîn wa'l-Qudamâ" adlı çalışmasıyla doçent oldu. 1971'de profesörlüğe yükseldi. 1965-1967 yılları arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde müdürlük yaptı. Üniversiteye intisabından 1986 yılına kadar Millî Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı *İslâm Ansiklopedisi*'nde tahrir heyeti üyesi ve müellif olarak çalıştı. 1954'ten itibaren Milletlerarası Şark Tetkikleri Cemiyeti kurucuları arasında yer aldı. Bağdat ve Musul'a yaptığı gezide Arap dili ve lehçeleriyle aruza dair verdiği konferanslar üzerine Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye bi-Mevsil'in üyesi oldu (1978). 1971 yılından sağlığının bozulma-

sı üzerine emekliye ayrıldığı 1990 yılına kadar Şarkiyat Enstitüsü'nün müdürlüğünü yaptı ve VII. sayısına kadar *Şarkiyat Mecmuası*'nı çıkardı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin ilim heyeti ve müellif kadrosunda da yer alan Nihad M. Çetin, son iki yıl içinde daha da ağırlaşan bir hastalıktan sonra 26 Haziran 1991'de İstanbul'da vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

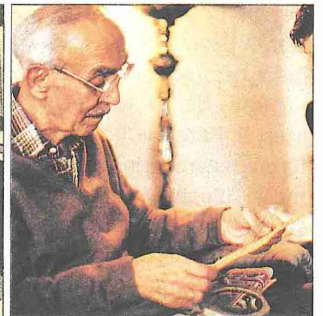
Nihad M. Çetin dinî ve millî değerlere bağlı, İslâmî prensiplere saygılı, ahlâk ve edep timsali şahsiyetiyle kendisini tanıyan her seviyedeki insanın sevgi ve takdirini kazanmış; geniş ve çok yönlü bilgilerini öğrencilerine ve isteyen herkese cömertçe sunan, ayrıca faziletli yaşayışıyla örnek bir kişilik sergileyen bir eğitimci ve hoca olarak ülkenin ilim, eğitim öğretim, yönetim vb. kadrolarına pek çok değerli eleman yetiştirmiştir.

Nihad M. Çetin'in son derece ciddi, titiz, sabırlı, prensipli ve metotlu ilmî çalışma tarzı araştırmacılar için örnek teşkil etmiştir. Eserlerini hazırlarken ele aldığı konular hakkında uzun inceleme ve araştırmalardan sonra ulaştığı özlü ve orijinal hükümler onun ilmî dirayet ve kabiliyetini, çalışmalarındaki ciddiyeti ve ilme verdiği değeri gösteren delillerdir. İlmî dirayeti ve ifade disiplini dünya ilim âleminde de kabul edilmiş ve takdir toplamıştır. Bilhassa Arap ülkelerinde klasik Arapça yerine "lehçeler Arapçası"nın ikame edilmesi fikrini savunan akımları Arap dil, kültür ve tarih bütünlüğünü ihlâl etmesi yanında İslâm ülkelerinin "din dili"ni de bozacak teşebbüsler olarak ni-teleyip tenkit etmesi, ayrıca Arap dili ve edebiyatı sahasındaki daha başka isabetli görüşleri ve değerlendirmeleri Arap ilim âlemi tarafından da takdirle karşılanmış ve bunun bir sonucu olarak Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'ye Türk üye olarak seçilmiştir.

Türk-İslâm kültürüne hakkıyla vâkıf olan Nihad M. Çetin, özel hayatı ve şahsiyetiyle de bu kültürün mensubu olduğunu ortaya koymuş ve ondan ilham alıp

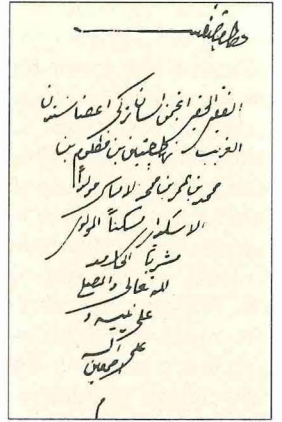
Nihad M. Çetin'in Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde çalışırken ve son yıllarında iki fotoğrafı

eserler vermiştir. Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unu ve Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ını örnek olarak aruz vezniyle yazdığı mesnevisinde, "Sen gelirken gidişin hüznü düşer hatırıma / Dil-i süzân-ı firâkım yeniden nâra düşer" beytiyle Şeyh Galib'inkine benzer bir platonik aşkı kıvrak ve içli bir şekilde dile getirmiş, böylece günümüzde de bu kültürle yoğrulan bir kişinin istendiğinde başarılı bir sanat eseri meydana getirebileceğini ispat etmek istemiştir. Buna rağmen kendisi, şiir yazmaya niçin devam etmediği sorulduğunda, "Divan edebiyatında Şeyh Galib'e, hece de ise Seyrânî'ye ulaşamayacağımı anladığım için" diyerek edebiyatımızın bu büyük ustalarına olan hayranlığını ifade etmiştir. Bu cevap biraz da onun, bazan asırlık olarak değerendirilebilecek ihtiyat ve titizliğinin bir ifadesi sayılabilir. Daha lise yıllarında aruz-

la şiir yazan Nihad M. Çetin'in güftesi de kendisine ait nihâvend bir beste denemesi vardır. Herhangi bir hocadan hüsn-i hat mesketmemişse de özel çalışmalarıyla bu alanda da kendisini yetiştirmiştir. Ancak bu sahanın kendi ihtisas alanını daha çok ilgilendiren ilmi ve tarihî yönüyle uğraşarak orijinal sayılan çok önemli tesbit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Bütün bu çalışmalarını, hastalığının başladığı sıralarda *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* "Arap [yazı]" maddesinde özetlemiş olup bu bilgiler söz konusu maddedeki yoğunluğu ile başka hiçbir yerde mevcut değildir. Hat konusuna hâkimiyeti, kendisinin ayrıca dünyada yazmalar hakkında en iyi ve doğru bilgilere sahip mütehassıslardan biri olmasından ileri gelir. Nihad M. Çetin yıllarca süren çalışmaları sayesinde yazma eserlerde kullanılan çeşitli rumuzların birçoğunu çözmüştür. Ayrıca İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin çıkarmış olduğu *Fennü'l-ı haq* adlı kitapta yayımlanan bir makalesinde Arap yazısının teşekkülünü, Osmanlılar'a kadar hangi dönemlerde kimlerin elinde geliştiğini ilmi bir şekilde ortaya koymuştur. Bu kitabın Arapça baskısının bir nüshası, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nin 10. yılı münasebetiyle düzenlenen törende kendisine takdim edildiğinde, rahatsızlığından ötürü bir öğrencisine yazdırıp okuttuğu kısa teşekkür konuşmasında yer alan kendi ifadesine göre "hayatı boyunca İslâm kültür ve sanatlarıyla meşgul olmuştur". Ayrıca Arap, Fars ve Türk kültürlerinin bir mecmuu olarak kabul ettiği İslâm kültürünü en iyi ve en doğru şekilde anlayıp onunla içli dışlı olmanın hazzını tatmaya ve tattırmaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *Tercümeleriyle Namaz Sureleri ve Duaları* (İstanbul 1954). 2. *Arapça Dilbilgisi I* (İstanbul 1964, Ahmet Ateş ve Tahsin Yazıcı ile birlikte). 3. *Farsça Manzum Yazmalar Kataloğu* (İstanbul 1968). Ahmet Ateş'in vefatı üzerine yarım kalan notlarının tamamlanması suretiyle hazırlanmıştır. 4. *Eski Arap Şiiri* (İstanbul 1973). 5. *Arapça Metinler I* (İstanbul 1976). 6. *Fennü'l-ı haq* (İstanbul 1411/1990). İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi yayınlarından olan bu eserin mukaddimesinin ilk kısmı kendisine ait olup hat sanatının doğuşundan Osmanlı mektebine kadarki dönemi ihtiva etmektedir. Osmanlı dönemi Uğur Derman tarafından yazılan bu Arapça eserin Türkçesi daha sonra *Hat Sanatı* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1992).

Nihad Çetin'in kendi yazısıyla künyesi ve imzası

Nihad M. Çetin'in, Millî Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı *İslâm Ansiklopedisi*'nde on dördü ikmal veya tâdil suretiyle olmak üzere elli üç maddesi neşredilmiş olup bunlardan "Müberra", "Sibeveyhi", "Şiir", "Tarafa b. al-'Abid", "Tercî" ve "Züheyr b. Abî Sülmâ" zikredilmesi gereken orijinal çalışmalardır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde de en önemlileri "Ahbâr", "Aklâm-ı Sitte", "Arap (Arap yazısı, dili ve edebiyatı)" ve "Arûz" olan on bir maddesi yayımlanmıştır. Ayrıca *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* [3-4, 1952], s. 103-108), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası* (XIV [1965], s. 217-230), *Oriens* (XXI-XXII, s. 14-15), *Şarkiyat Mecmuası* (VII, s. 1-24) ve *el-Câmi'a* (Musul 1978, I, 20-26; VII, 15-18) adlı dergilerle *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri* (İstanbul 1988), *Dirâsât fi'l-edeb ve't-târîhi't-Türkî ve'l-Mısrî* (Kahire 1989, s. 211-220) ve Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na *Armağan* (Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1991) adlı eserlerle makaleleri neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Coskun Yılmaz, "Bir İlim Hazinesi Prof. Dr. Nihad Mazlum Çetin'in Ardından", *İslâm*, sy. 96, İstanbul 1991, s. 34-36; "Alem min a'lâmi'd-dirâsâtî's-Şarkıyye ve'l-İslâmiyye el-Üstâz ed-Duktûr Nihâd Çetin", *IRCICA: en-Nesretü'l-ihbâriyye*, sy. 26, İstanbul 1991; *IDEA*, II, 137.

TEVFİK RÜŞTÜ TOPUZOĞLU

ÇETİNTAŞ, Sedat

(1889-1965)

Türk mimari eserlerine dair kitap ve röleleriyle tanınan mimar.

Aslen Arapgirlidir. Mekteb-i Sanâyi-i Nefise'de mimarlık öğrenimi gördü ve öğrencisi olduğu Mimar Kemâleddin Bey'in tesiri altında yetişti. Diploma ça-

Nihad M. Çetin'in Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk* mesnevilerine nazire olarak kendi elyazısıyla yazdığı yarım kalmış şiiri

